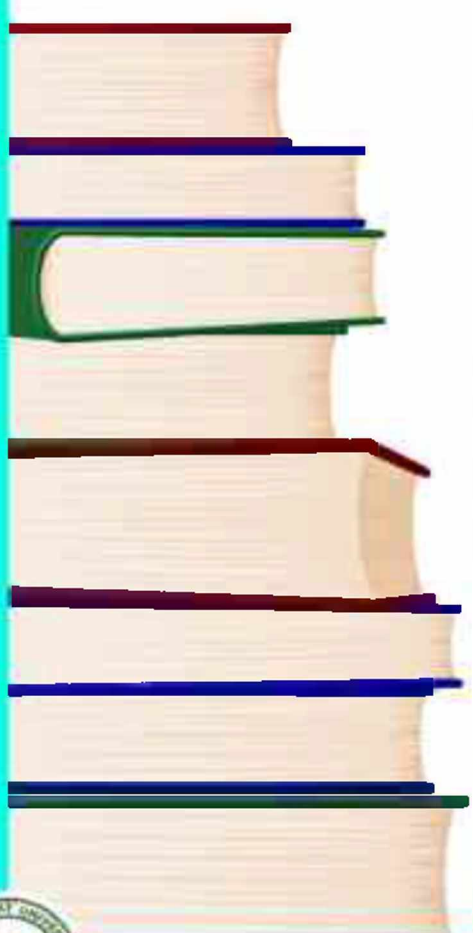
ISSN: 2181-1741 (print)
ISNN: 2181-1725 (online)
2024 / № 7-8

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL ADABIYOT TA'LIM

Philological research: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

Филологические исследования: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

pholologicalresearch.uz

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 7-8

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.08.2024
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV, *iqtisod fanlari doktori, professor*

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, *filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)*
Shoxista Maxmaraimova, *filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)*
O'ral Xoliyorov, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)*
Olmos Ulviy Binnatova, *f.f.d., professor (Ozarbayjon)*
Karl Rayxl, *f.f.d., professor (Germaniya)*
Vali Savash yelok, *f.f.d., professor (Turkiya)*
Dorota Silviya, f.f.f.d. *(PhD), dotsent (Polsha)*
Muslihiddin Muhiddinov, *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Ibodulla Mirzayev, *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Abdi Mamatov *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Suyun Karimov *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Muhammadxon Hakimov, *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Nafas Shodmonov, *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Dilmurod Quronov, *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Baxtiyor Mengliyev, *f.f.d., professor (O'zbekiston)*
Normat Yo'ldoshev, *f.f.n., dotsent (O'zbekiston)*
Abdulla Xudoyqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Bobonazar Murtazayev, *f.f.n., dotsent (O'zbekiston)*
Asqar Eshmo'minov, *f.f.d., dotsent (O'zbekiston)*
Obidjon Shofiyev, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)*
Zafar Umurqulov, *f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O'zbekiston)*
Nurali Amonturdiyev, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Hakim Ahmedov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Ahad Shukurov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Eshnazar Jabborov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Abdumurod Arslonov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Sirojiddin Turdimurodov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Umida Raximova, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Gulchehra Begmatova, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Shoira Amonturdiyeva, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Nargis Qurbonazarova, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Muyassar Xolova, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Sherzod Turdiqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*
Zaynura Qodirova, *f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)*

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.08.2024
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, *доктор экономических наук, профессор*

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, *доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)*

Шохиста Махмараимова, *доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)*

Урал Холияров, *ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)*

Олмос Улвий Биннатова, *д.ф.н., профессор (Азербайджан)*

Карл Райхл, *д.ф.н., профессор (Германия)*

Вали Саваш Елок, *д.ф.н., профессор (Турция)*

Дорота Сильвия, *PhD, доцент (Польша)*

Муслихиддин Мухиддинов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Ибодулла Мирзаев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Абди Маматов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Суюн Каримов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Мухаммадхон Хакимов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Нафас Шодмонов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Дилмурод Куронов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Бахтиёр Менглиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*

Нормат Юлдашев, *к.ф.н., доцент (Узбекистан)*

Абдулла Худайкулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Бобоназар Муртазаев, *ф.ф.н., доцент (Узбекистан)*

Аскар Эшмуминов, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*

Обиджон Шофиев, *д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)*

Зафар Умуркулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Нурали Амонтурдиев, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Хаким Ахмедов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Ахад Шукуров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Эшназар Джаббаров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Сирожиддин Турдимуродов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Умида Рахимова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Гульчехра Бегматова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Шоира Амонтурдиева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Наргис Курбаназарова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Муяссар Холова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Шерзад Турдикулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Зайнура Кадирова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.08.2024
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, *doctor of economic sciences, professor*

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)*
Shohista Makhmaraimova, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)*
Ural Kholiyorov, PhD, *associate professor (Uzbekistan)*
Olmos Ulviy Binnatova, *doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)*
Karl Rayxl, *doct.of philol. sciences, professor (Germany)*
Vali Salvash Elok, *doct. of philol. sciences, professor (Turkey)*
Dorota Silvia, *PhD, associate professor (Poland)*
Muslihiddin Mukhiddinov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Ibodulla Mirzaev, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Abdi Mmatov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Suyun Karimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muhammadkhon Khakimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Nafas Shodmonov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Dilmurod Kuronov, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Bakhtiyor Mengliev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Normat Yuldashev, *cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Abdulla Khudaykulov, *PhD (Uzbekistan)*
Bobonazar Murtazaev, *cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Askar Eshmuminov, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Obidjon Shofiev, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Zafar Umurkulov, *PhD (Uzbekistan)*
Nurali Amonturdiev, *PhD (Uzbekistan)*
Hakim Akhmedov, *PhD (Uzbekistan)*
Ahad Shukurov, *PhD (Uzbekistan)*
Eshnazar Jabbarov, *PhD (Uzbekistan)*
Abdumurod Arslonov, *PhD (Uzbekistan)*
Sirojiddin Turdimurodov, *PhD (Uzbekistan)*
Umida Rakhimova, *PhD (Uzbekistan)*
Gulchekhra Begmatova, *PhD (Uzbekistan)*
Shoira Amonturdieva, *PhD (Uzbekistan)*
Nargis Kurbanazarova, *PhD (Uzbekistan)*
Muyassar Kholova, *PhD (Uzbekistan)*
Sherzod Turdikulov, *PhD (Uzbekistan)*
Zaynura Kadirova, *PhD (Uzbekistan)*

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

Tilshunoslik

МАМАТОВ АБДИ ЭШОНҚУЛОВИЧ
Инсон, тил ва маданият триадаси ёки маданият инсонга нима беради? 7

ASHIRBOYEV SAMIXON
«O‘zbek dialektologiyasi» fani ta’limi mazmuni uyg‘unligi 10

XUDOYBERGANOVA DURDONA
Metaforalarning antropotsentrik lug‘atini tuzish tamoyillari xususida 14

МАМАТОВ АБДУҒОФУР
Фразеологик бирлик тушунчаси талқини ва тадқиқи 18

ELTAZAROV JO‘LIBOY
Gramer kategorilerin türkçenin dilsel doğasina göre yorumlanmasi üzerine 24

ISMOILOVA DILRABO MUHAMMAD QIZI,
HAKIMOV MUHAMMADXON XO‘JAXONOVICH
Ilmiy paradigma transformatsiyasi hamda konseptual asos 30

PARDAYEV AZAMAT BAXRONOVICH,
MAHMADIYEV SHAVKATJON SUYUNQULOVICH
Matnning pragmatik ta’sirchanligini oshirishga xizmat qiluvchi vositalar xususida 34

TO‘XTAYEVA DILAFRUZ ASHUROVNA,
JO‘RAYEVA BIBISH MUXSINOVNA
Baho va darajalanish munosabati 38

ABDIYEV MURODQOSIM
«Davlat tili haqida»gi va u bilan bog‘liq qonunlar ijrosi masalalari xususida 44

МЕНГЛИЕВ БАХТИЁР РАЖАБОВИЧ
Ўзбек лингвистик саноати истиқболлари 50

SHUKUROV OTABEK ULASHEVICH
Globallashuv sharoitida milliy til masalalari 56

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o‘zbek shevalarida o‘zlashgan so‘zlar 59

DUSTMURODOV MA’RUFJON MANSUR O‘G‘LI
Qadimgi turkiy tildagi markaziy hokimiyat bilan aloqador ayrim
harbiy unvonlar xususida 63

МУНДАРИЖА

Tilshunoslik

OSTONOV O‘TKIR YANGIBOEVICH
Qishloq turizmga oid terminlarning lingvistik tahlili 67

TILLABAYEVA ZILOLA RAXMATILLAYEVNA
Samarqand viloyati qarluq shevalarida olmoshlar 70

TEMIROVA KAMOLA
«O‘zbek tili sinonimlarining katta izohli lug‘ati»da berilgan
gastronomik birliklarning semantik guruhlanishi 74

KURBONMURATOV ABROR
Ekstremistik matnda muallif belgilari 80

NURALIYEV G‘OLIBJON QURBONBOYEVICH
Taqlid so‘zlar orqali ifodalangan tovush va
harakat-holatning davomiylik semasi
(Tog‘ay murod asasrlari misolida) 83

CHORIYEVA CHAROS SALOMOVNA
Diniy leksika, tasavvufiy leksika va mifologik leksika:
tasnif va talqin muammolari 86

NURIDDINOVA NAFISA MUXIDDIN QIZI
O‘zbek tilida ayrim uzumchilikka oid leksikaning lingvokulturema sifatidagi talqini 89

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta’lim. 2024; 7-8
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

EKSTREMISTIK MATNDA MUALLIF BELGILARI

Kurbonmuratov Abror,
Alisher Navoiy nomidagi O‘zbek tili va adabiyoti universiteti
tayanch doktoranti

Ekstremistik matnlar zamonaviy dunyo xavfsizligiga tahdid soluvchi asosiy omillardan biri bo‘lib, ularni tahlil qilish va tushunish, bu tahdidga qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydi. Ekstremistik matnlar radikal g‘oyalarni targ‘ib qilish, dushmanlikni qo‘zg‘ash va ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni buzish maqsadida yoziladi. Ularni mualliflik belgilariga ko‘ra tahlil qilish ekstremistik diskursning mohiyatini ochib berishga yordam beradi. Ushbu maqolada ekstremistik matnlar va ularda mualliflik belgilarini aniqlash va tahlil qilish metodlari ko‘rib chiqiladi.

So‘nggi yillarda ekstremistik matnlar fenomeni katta e’tiborni tortdi, ayniqsa, global aloqa va raqamli platformalar radikal mafkuralarni tarqatishni kuchaytirgan bir paytda. Ushbu matnlar, ko‘pincha polarizatsion va provokatsion mazmun bilan ajralib turadi va ekstremistik guruhlarning yollash va radikallashtirish jarayonlarida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu matnlarda qo‘llanilgan lingvistik va ritorik strategiyalarni tushunish samarali qarshi normativlar va oldini olish choralarini ishlab chiqish uchun zarurdir.

Ekstremistik matnlar o‘z o‘quvchilarini muayyan mafkuraviy pozitsiyaga yo‘naltirish maqsadida til va ramzlarni manipulyatsiya qilish orqali aniqlik kiritishga harakat qiladi. Ushbu matnlarda ekstremizm belgilari ochiq zo‘ravonlikka chaqiriqlardan tortib, o‘zgalarni yomonotliq qilish, shahidlikni ulug‘lash va adolatsizlikka e’tibor qaratish kabi nozik usullargacha bo‘lgan ko‘plab belgilardan iborat bo‘lishi mumkin. Bu matnlar o‘quvchilarga ta’sir ko‘rsatish va ularni safarbar etish uchun ritorik uslublardan strategik foydalanish orqali o‘z auditoriyasini jalb qiladi va harakatga chorlaydi. Ekstremistik matnlarni o‘rganish ko‘p fanlar kesishgan nuqtada turadi, lingvistika, psixologiya, sotsiologiya va siyosatshunoslik sohalariga oid tadqiqotlar bilan bog‘liqdir. Tadqiqotchilar ekstremistiklar tomonidan qo‘llanilgan turli xil ritorik strategiyalarni aniqlaganlar, jumladan qo‘rquvga asoslangan da’vatlar, axloqiy tanazzul va raqiblarning odamlarga qarshi ko‘rsatilishi kabi. Ushbu strategiyalar «biz» guruhini to‘g‘ri va «ular» guruhini yovuz deb tasvirlash orqali dunyoni qora-oq tasvirlashga mo‘ljallangan. Ekstremistik matnlardagi maxsus belgilarning o‘rganilishi radikallashtirishning asosiy mexanizmlarini ochib berishga va ushbu matnlar auditoriyaga qanday ta’sir qilishini tushunishga yordam beradi.

»Ekstremistik matnlar zamonaviy dunyo xavfsizligiga tahdid soluvchi asosiy omillardan biri bo‘lib, ularni tahlil qilish va tushunish, bu tahdidga qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydi.»[1] Ekstremistik matnlar radikal g‘oyalarni targ‘ib qilish, dushmanlikni qo‘zg‘ash va ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni buzish maqsadida yoziladi. Ularni mualliflik belgilariga ko‘ra tahlil qilish ekstremistik mazmunning mohiyatini ochib berishga yordam beradi. Ushbu maqolada ekstremistik matnlar va ularda mualliflik belgilarini aniqlash va tahlil qilish metodlari ko‘rib chiqiladi.

Ekstremistik matnlar odatda diniy, siyosiy yoki ijtimoiy radikalizmni targ‘ib qiluvchi va ijtimoiy-siyosiy barqarorlikka tahdid soluvchi yozma materiallardir. Bunday matnlar ko‘pincha zo‘ravonlik, kamsitish va qo‘poruvchilik, buzg‘unchilik g‘oyalarini rag‘batlantiradi. Ekstremistik matnlar mualliflari o‘z g‘oyalarini keng ommaga yetkazish uchun maxsus lingvistik va stilistik vositalardan foydalanadi. Misol sifatida quyidagi matnlarni ko‘rib chiqamiz.

1. «Muqaddas Kurash». «Dushmanlarimizga qarshi kurash muqaddasdir. Biz o‘z erkinligimiz va dinimizni himoya qilish uchun barcha vositalardan foydalanishimiz kerak. Har bir musulmon bu kurashga qo‘shilishi lozim, chunki bu bizning farzimizdir.» Ushbu matn diniy radikalizmni qo‘llab-quvvatlaydi va jihod tushunchasini targ‘ib qiladi. Mualliflik belgilarini quyidagi jihatlar orqali aniqlash mumkin:

– shaxsiylashtirish: muallif «biz» va «har bir musulmon» kabi olmoshlar orqali o‘z fikrlarini umumlashtiradi. Bu usul o‘quvchini o‘zining jamoasining bir qismi sifatida his qilishiga olib keladi va uni muallifning g‘oyalarini qabul qilishga undaydi.

– His-hayajon: «Muqaddas kurash», «farzimiz» kabi iboralar o‘quvchini diniy jihatdan hissiy holatga keltiradi, bu esa radikal qarorlar qabul qilishga turtki bo‘ladi.

– Diniy motivlar: Matnda diniy terminologiyadan foydalanish muallifning maqsadini mustahkamlashga

[1] Ahmed, H. (2019). Extremist Discourse Analysis. Oxford University Press.

qaratilgan. Bu so‘zlar mualliflik belgilarini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi[1].

2. «Adolat Uchun Qasos». «Bizning jamiyatimiz adolatsizlikdan aziyat chekmoqda. Davlat bizni ezadi va biz bu zulmga chiday olmaymiz. Qasos olish vaqti keldi.» Bu matn ijtimoiy norozilikni radikal shakllarda ifoda etadi. Mualliflik belgilarini quyidagi omillar orqali aniqlash mumkin:

– Qayta-qayta takrorlash: «Adolatsizlik», «zulm», «qasos» kabi so‘zlarning takrorlanishi asosiy g‘oyani kuchaytiradi. Bu usul o‘quvchining diqqatini matnning asosiy maqsadiga qaratadi.

– Provokatsion uslub: Muallif provokatsion so‘zlardan foydalanadi, bu esa o‘quvchida norozilik va agressiya hislarini uyg‘otadi. Bu usul orqali o‘quvchini faol harakat qilishga undaydi.

– Emotsional so‘zlar hamda falsafiy kategoriyalar: «Adolatsizlik» va «zulm» kabi so‘zlar o‘quvchida davlatga nisbatan asosan salbiy hissiyotlarni shakllantiradi. Muallif bu usul orqali o‘quvchini dastlab tushkunlik va chorasizlikka, kayfiyatga tushirib, va ular orqali aksincha mavjud ijtimoiy muammolarga nisbatan tegishlicha chora-tadbirni rejalashtirishga da’vat qiladi.

3. «Dushmanga Qarshi Jihod». «Dushman bizni o‘z yerimizda ezmoqda. Ularning har bir amali bizni yo‘q qilishga qaratilgan. Jihod – bizning yagona najotimiz.» Bu matnda jihod tushunchasi radikal ma’noda qo‘llanilib, dushmanga qarshi kurashni targ‘ib qilish maqsad qilingan. Matndagi mualliflik belgilarini quyidagi omillar orqali aniqlash mumkin:

Metafora va analogiyalar: «Dushman» va «najot» kabi so‘zlar diniy va harbiy ma’noga ega bo‘lib, bu orqali o‘quvchining hissiy kayfiyatiga ta’sir ko‘rsatiladi. Muallif bu vositalar orqali o‘quvchini radikal harakatlarga undaydi.

– Shaxsiylashtirish va umumlashtirish: Muallif o‘zini va o‘z tarafdorlarini «biz» deb ta’riflaydi, bu esa matnni yanada kuchliroq maqsadga yo‘naltiradi. «Biz» kishilik olmoshi orqali o‘quvchining o‘zini jamoa a’zosi sifatida his qilishi ta’minlanadi.

– Hissiy ta’sirga ega so‘zlar**:** «Ezmoq», «yo‘q qilish», «najot» kabi kuchli hissiy ta’sirga ega so‘zlar muallifning maqsadini aniqroq ko‘rsatadi va o‘quvchini hissiy jihatdan radikal qarorga olib keladi.

Ekstremistik matnlarda mualliflik belgilarini aniqlash usullari. Ekstremistik matnlarda mualliflik belgilarini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Bu usullar lingvistik, stilometrik va kompyuter lingvistikasi usullarini o‘z ichiga oladi. **Lingvistik analiz:** Lingvistik analiz ekstremistik matnlarda mualliflik belgilarini aniqlashda eng ko‘p qo‘llaniladigan metodlardan biri hisoblanadi. Bunda matnda ishlatilgan leksika, sintaksis va morfologik xususiyatlar o‘rganiladi. Bu usul muallifning til ishlatish usulini va shaxsiy uslubini aniqlashga imkon beradi. **Stilometrik analiz:** Stilometrik analiz muallifning stilistik xususiyatlarini aniqlashda qo‘llaniladi. Bu usul orqali matndagi stilistik elementlar, masalan, so‘z tanlovi, gap qurilishi va punktuatsiya tahlil qilinadi. Stilometrik analiz ekstremistik matnlarning muallifini boshqa matnlardan ajratishda samarali usul hisoblanadi. **Kompyuter lingvistikasi:** Kompyuter lingvistikasi ekstremistik matnlardagi mualliflik belgilarini avtomatik ravishda aniqlashda keng qo‘llaniladi. Bu usulda matnning lingvistik va stilistik xususiyatlari kompyuter dasturlari yordamida tahlil qilinadi. Kompyuter lingvistikasi ekstremistik matnlarni tahlil qilish va ularni aniqlashda samarali vosita hisoblanadi.

Ekstremistik matnlarni tahlil qilishda bir qancha tadqiqotlar amalga oshirilgan. Bu tadqiqotlar lingvistik, stilometrik va kompyuter lingvistikasi usullaridan foydalangan holda amalga oshiriladi. Misol tariqasida bir necha tadqiqotlarni keltirib o‘tish mumkin. **Lingvistik tadqiqotlar**: lingvistik tadqiqotlar orqali ekstremistik matnlarda qo‘llanilgan til va uslublar tahlil qilinadi. «Bu tadqiqotlar matn muallifining shaxsiy uslubini aniqlashga va ularni boshqa matnlardan farqlashga yordam beradi.»[2]. **Stilometrik tadqiqotlar:** stilometrik tadqiqotlar muallifning individual stilistikasini aniqlashga qaratilgan. Bu tadqiqotlar ekstremistik matnlarni boshqa matnlardan farqlashda va ularni aniqlashda yordam beradi. **Kompyuter lingvistikasi tadqiqotlari:** kompyuter lingvistikasi tadqiqotlari matnlarni avtomatik tahlil qilishga qaratilgan. Bu tadqiqotlar ekstremistik matnlarni tahlil qilishda tezkor va samarali natijalarga erishish imkonini beradi.

Ekstremistik matnlar zamonaviy dunyoda xavfsizlikka tahdid soluvchi asosiy omillardan biridir. Ushbu maqolada ekstremistik matnlardagi mualliflik belgilarini tahlil qilish, ularni lingvistik va stilistik jihatdan o‘rganish hamda kompyuter lingvistikasi usullaridan foydalanish masalalari ko‘rib chiqildi. Misollar yordamida bu metodlarning qo‘llanilishi yoritildi. Ekstremistik matnlarni tahlil qilish va ularga qarshi kurashda bu usullar samarali vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqot ekstremistik matnlarda mualliflar tomonidan radikallashtirish va auditoriyani safarbar etish uchun qo‘llanilgan lingvistik va ritorik belgilarni aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan. Turli xil ekstremistik adabiyot to‘plamini sifatli va miqdoriy ko‘rinishda o‘rganish orqali biz ekstremistik mafkuralarni tarqatish uchun doimiy ravishda qo‘llaniladigan alohida so`zlar va

[1] Ahmed, H. (2019). Extremist Discourse Analysis. Oxford University Press.

[2] Johnson, L. & Wilson, M. (2018). Linguistic Markers in Radical Texts. Cambridge Scholars Publishing

mavzularni aniqladik. Ekstremistik matnlar ko‘pincha «biz» va «ular» qarama-qarshiligini ochiq til orqali ifodalaydi. Ushbu til dunyoni sodda qilib, boshqa guruhlarga qarshi ekstremal choralarga zamin yaratadi. Matnlar o‘z guruhini tarixiy va zamonaviy adolatsizliklar qurboni sifatida tasvirlaydi. Ushbu hikoyalar kollektiv shikoyatni shakllantiradi va qasos harakatlarini axloqiy jihatdan oqlashga xizmat qiladi. Matnlar ko‘pincha zo‘ravonlik harakatlarini va ularning ishtirokchilarini ulug‘laydi, ularni qahramon va o‘z guruhini himoya qilish yoki rivojlantirish uchun zarur deb taqdim qiladi. Ushbu ulug‘lash izdoshlarga zo‘ravonlikni to‘g‘ri va hatto sharafli javob sifatida qabul qilishni rag‘batlantiradi. Ekstremistik matnlar mualliflari madaniy va diniy ramzlar, shuningdek, umumiy e’tiqodlar va qadriyatlardan foydalanib, guruh identifikatsiyasi va birdamlikni kuchaytiradi. Ushbu murojaatlar o‘quvchilar orasida kuchli identifikatsiya va maqsad hissini shakllantiradi va ularni ekstremistik mafkuraga yanada yaqinlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot tilning ekstremistik mafkuralarning tarqalishi va davom etishidagi hal qiluvchi rolini ta’kidlaydi. Ekstremistik matnlardagi lingvistik va ritorik belgilarni tizimli ravishda aniqlash va tahlil qilish orqali biz shaxslarni radikallashtirish uchun ishlatiladigan ishontiruvchi strategiyalar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo‘ldik. Ushbu bilim radikallashtirish jarayonini buzadigan va yanada inklyuziv va tinch jamiyatni targ‘ib qiladigan samarali qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun zarurdir. Ekstremistik guruhlar o‘z taktikasini rivojlantirib, moslashtirgan sayin, ekstremizm tahdidini kamaytirish va demokratik qadriyatlarni himoya qilishda doimiy tadqiqotlar va faol strategiyalar muhim ahamiyatga ega bo‘ladi

Rezyume. Mazkur maqolada ekstremistik matnlarda mualliflik belgilarini aniqlash va ularni lingvistik hamda stilometrik jihatdan tahlil qilish masalalari ko‘rib chiqilgan. Maqola ekstremistik matnlarni tahlil qilish, ularning mualliffligini aniqlash va xavfsizlik choralarini ko‘rishda ilmiy asoslar yaratishga qaratilgan. Matnlar misollar asosida lingvistik va stilistik xususiyatlari tahlil qilinib, ulardagi ritorik strategiyalarni tushunish orqali radikalizmga qarshi samarali choralar ishlab chiqish usullari ko‘rsatilgan. Lingvistik, stilometrik va kompyuter lingvistikasi usullaridan foydalanib, ekstremistik matnlarda mualliflik belgilarini aniqlashning ahamiyati ta’kidlanadi.

Резюме. В данной статье рассматриваются вопросы выявления признаков авторства в экстремистских текстах и их лингвистического и стилометрического анализа. Целью статьи является создание научной основы для анализа экстремистских текстов, определения их авторства и принятия мер безопасности. На примерах анализируются лингвостилистические особенности текстов и показаны методы разработки эффективных мер борьбы с радикализмом на основе понимания риторических стратегий в них. С помощью методов лингвистической, стилометрической и компьютерной лингвистики подчеркивается важность выявления признаков авторства в экстремистских текстах.